

İŞGÜCÜNÜN EĞİTİMİ (farklı bir yaklaşım)

Mercek Dergisi, Ocak 2004

Yıldırım Koç¹

“Eğitimli bir işgücü” kavramı ile ne anlıyorsunuz? Benim anladığım birçok insanınkinden farklı.

İşyerleri ile ilgili olarak “işgücünün eğitimi”nden söz edildiğinde, genellikle anlaşılın, işçinin uzmanlaştığı alanda becerili olması ve becerisini sürekli olarak güncelleştirmesidir. Belki de bu alanda işyerlerinde yaşanan sıkıntılar, vurgunun bu noktaya yapılmasına neden oluyor.

Gerçekten de ülkemizde belirli bir mesleği öğrenme sürecinde büyük eksiklikler söz konusu.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanat okullarında, ülkede uygulanana yakın ve hatta ondan daha ileride bir teknoloji öğretilirdi. Bu noktada olunmasında, hem sanat okullarına önem verilmesi ve yeterli kaynak ayrılması, hem de özel sektörde teknolojinin geriliği etkiliydi. Ancak zaman içinde sanat okulları ve günümüzde endüstri meslek liseleri çağdaş teknolojinin çok gerisinde kaldı; özel sektör ise bu alanda büyük atılımlar gerçekleştirdi. Örgün eğitim ve uygulama (üretim) arasındaki ilişki bir türlü gerektiği gibi kurulamadı. 1970’li yılların sonlarında gündeme getirilen OSANOR (Okul – Sanayi Ortaklığı) projesi de istenilen sonucu getirmedi.

Günümüzde endüstri meslek liselerine ayrılan kaynağın ve eğitim-öğretimin yetersizliği nedeniyle, mezunların önemli bir bölümü kendi dallarında çalışmıyor. Kendi alanlarında çalışanlar ise, işyerine uyumda önemli zorluklar yaşıyor.

Liselerde de benzer bir durum söz konusu. 1950’li ve hatta 1960’lı yıllara kadar liselerdeki eğitim çok daha ciddiydi ve lise mezunları çalışma yaşamına kolayca uyum sağlıyordu. Ayrıca, liselerde verilen genel kültür de, işgücü eğitiminin bir başka boyutunu tamamlıyordu. Halbuki günümüzde lise mezunlarının çok büyük bir bölümü, üniversite hazırlığı için test sorusu çözenin ötesinde fazla bir öğrenim görmeden okullardan mezun oluyorlar.

Üniversiteler bundan farklı mı? 1960’lı ve 1970’li yıllarda mevcut herhangi bir üniversiteden mezun olan bir gencin, kendi mesleğinde temel bilgileri edindiği ve temel yaklaşımlara sahip olduğu varsayılabilirdi. Ancak özellikle son 20-25 yıllık dönemde birçok üniversitede yapılan eğitim,-öğretim, bırakın kişinin gelişimini sağlamayı, kişiye kendi alanında bazı temel bilgileri vermekten bile uzak. Üniversitelerin çok büyük bölümü, kendi alanlarında dünyadaki gelişmeleri izlemiyor veya izleyemiyor. Bu koşullarda, üniversite mezunlarının önemli bir bölümü, ya kendi alanında bir iş bulamıyor, ya da kendi alanında uzun bir ön eğitimden geçmek zorunda kalıyor.

Bu konudaki yakınmaları uzatmak mümkün. Gerçekten de adını bile duymadığımız bazı üniversitelerin onbinlerce mezununun kendi alanında ne yapabildiğini düşünmek bile zor. Yarım imam insanı dinden, yarım doktor candan edermiş. Birçok üniversitede edinilen yalan yanlış bilgilerle doldurulmuş bir kişinin çalıştığı işyerine ve Türkiye’ye katkısı da son derece sınırlı olmakta.

Peki, o zaman ne yapılmalı?

Tabii ki ilk adım, kişinin yeteneklerine uygun bir mesleği seçmesinin sağlanması. Ayrıca, yetenekleri ile keyif aldığı işin aynı noktada birleşmesi de kişinin huzuruna ve başarısına

¹ YOL-İŞ Sendikası, Eğitim Dairesi Başkanı

önemli katkılarda bulunacaktır. Ünlü Amerikan şairi Robert Frost, “yaşamdaki amacım keyif için yaptığım işle geçimimi sağlamak için yaptığım işi birleştirmektir” diyor ². Türkiye’de bu işi gerçekleştirebilmiş kaç kişi var? Kaç kişi yaptığı işi severek yapıyor, yaptığı işten keyif alıyor ve çalıştıkça kendisini geliştiriyor? Bence, işgücü eğitime, yeteneğinin olduğu alanda bile olsa, salt bir işi iyi öğrenmek ve uygulamak olarak bakmak yerine, bu bütünlük içinde yaklaşmak daha doğru ve yararlı.

Bunu gelişmiş ülkelerde sağlayabiliyorlar mı? Pek zannetmiyorum. Yeteneklere uygun meslek seçiminde oldukça başarılılar. Ancak eğitim sonrasında ortaya çıkan ürün, bir makinenin uzantısı olmaktan pek fazla öte değil.

Ayrıca, bir alanda başarılı olabilmenin yolu yalnızca o alanı öğrenmekten geçmiyor. 1970’li yıllarda işletmecilikte “sistem yaklaşımı” gündeme gelmişti. Belki de geçmiş yılların aşırı uzmanlaşmasına tepki olarak “bütünü kavrama” çabaları öne çıkmıştı; mühendislikteki aşırı uzmanlaşmanın endüstri mühendisliğini gündeme getirmesi gibi. Esasında bu yaklaşım, tüm ilişkilerin bir bütünlük içinde ele alınmasını öngören diyalektik yöntem doğrultusunda bir çaba olarak kaldı. İşgücü eğitiminde başarının yolu, uzmanlaşma ile bütünü kavrama arasında diyalektik bir bağın kurulmasından geçiyor. Çalıştığı alanın ve onun da ötesinde yaşamın bütünlüğünü kavramaya çalışmayan, kendi alanında perspektifini geliştiremiyor, atılımlar gerçekleştiremiyor. Ancak bunu yaparken, Amerikalıların, “her meslekten anlar ama hiçbirinin ustası değildir” biçiminde ifade ettikleri hataya da düşmemek gerek ³. Japonların geliştirdikleri ekip çalışması yöntemi de bu doğrultuda bir çaba.

Bu açıdan bakıldığında, köy enstitüleri (ve belki onların da yararlandıkları politeknik okulları) başarılı bir işgücü eğitimi projesi. Köy enstitülerinde hem yaşamın çeşitli alanlarına ilişkin bilgi veriliyor, hem belirli bir alanda uzmanlaşıyordu. Diğer taraftan, hem örgün eğitim söz konusuydu, hem de uygulama. Ayrıca, genel kültüre verilen önemle, insanın bütünlüğü geliştirilmeye çalışılıyordu.

İşgücü eğitiminde başarının koşullarından bir diğeri de, örgün eğitimle uygulamanın bütünlüğünün sağlanması. Uygulama ortaya sorular çıkarıyor; eğitim ve öğretim, soruya yanıt vermeyi ve sorun çözmeyi öğretiyor; hem bilgi veriyor, hem yöntemi özümsetiyor. Ortada soru ve sorun yoksa, öğrenme de ortadan kalkıyor, ezbere dönüşüyor.

Bu açıdan bakıldığında, bir dönem MKE ve TCDD gibi işyerlerindeki çırak okullarının da, yeterince araştırılmamış önemli bir girişim olduğu kanısındayım.

Ayrıca, insan, yaşamının belirli bir alanında yaptığı meslek tercihini tüm yaşamı boyunca sürdürmek zorunda da değil. Zaman içinde kişinin ilgi alanları değişiyor; buna bağlı olarak da meslek değişiklikleri gündeme gelebiliyor. Veya kendisini tanıdıkça, daha genç bir yaşta girdiği yolun yanlışlığına karar veriyor. Bir arkadaşım önce makine mühendisliği eğitimi gördü. Bu işi ya son sınıfta bıraktı, ya da mezuniyetten sonra. Şimdi ünlü bir Osmanlı tarihçisi. Bu açıdan da bakıldığında, işgücünün eğitiminin sürekliliğinin sağlanması son derece önemli. Zaten belirli bir meslekte devam eden kişinin de kendi alanındaki gelişmeleri izlemesi zorunlu. Ancak bugün Türkiye’de kaç hekim, tıp gibi son derece büyük ve hızlı gelişmelerin yaşandığı bir alanda, kendisini sürekli olarak yeniliyor? Aynı sorun, bir tornacı için de, bir öğretmen için de geçerli.

Bu durumda, elektronik-öğrenme (e-learning) ve yaşam boyu öğrenme konuları gündeme geliyor. Ancak bu konuda Türkiye’de çok büyük eksikliklerin yaşandığı da açık.

² “Two Tramps in Mudtime: My object in living is to unite/ my avocation and vocation.”

³ “A jack of all trades, but master of none.”

Bütün bunlarla ilgili bir konu ise, insangücü gereksinim projeksiyonları ve bunlara uygun bir eğitim-öğretim planlamasıdır. Türkiye’de böyle bir uygulamanın bulunmaması birçok sorunun kaynağını oluşturmaktadır.

Yalnızca geçim için çalışmıyoruz. Büyük bir huzursuzluk ve rahatsızlık içinde yalnızca geçim için öğrenilen bir meslek veya yapılan bir iş, insanı geliştirir mi, mutlu ve başarılı kılar mı? Bence, işgücü eğitimi sorunu tartışıldığında sorulması gereken temel sorulardan biri de bu olmalı.

Ayrıca, insan politik bir varlık. Gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümünde toplumda bir apolitikleşme söz konusu. Bu konuda Eric Hobsbawm’un bir anısı çok açıklayıcı. Hobsbawm, ABD’de bir üniversitede bir öğrencinin kendisine gelip, “İkinci” Dünya Savaşı teriminin, bir de “Birinci” Dünya Savaşı’nın olduğu anlamına gelip gelmediğini sorduğunu söylüyor⁴. Halbuki bizde ne kadar farklı. Belki sorunların çokluğundan, her kahvede politika konuşulur, Türkiye her gün yeniden kurulur. Cahil cesaretiyle her soruna çözüm ürettiğini sananlar da çoktur; ancak yine de güzel olan, politikaya duyulan bu yakın ilgidir. Demokrasinin temeli, politikaya duyulan bu yakınlıktan başlayarak inşa edilir. Bu nedenle, işgücünün eğitiminin, insan kişiliğinin bütünlüğünü sağlayacak biçimde, meslek eğitimini aşması da gerekli. Ayrıca, “bilimin yolgöstericiliğine” (“hayatta en hakiki mürşit ilimdir” anlayışına) inanmayan, bilimin kuşkuculuğundan ve sorgulama alışkanlığından yoksun bir kişi kendi mesleğinde ne kadar başarılı olabilir? Bu açıdan bakıldığında da, laik bir insanın yaratılmasına katkıda bulunacak bir işgücü eğitimi önem kazanmaktadır.

Bireyleri yaratıcı, üretken, huzurlu ve mutlu kılmamanın yolu, onların, yaşamın her alanında kendilerini geliştirme ihtiyacını duymalarını sağlamaktan ve bu ihtiyacın karşılanmasına yardımcı olmaktan geçiyor. Yalnızca mesleki eğitimle sınırlı bir işgücü eğitimi, belki belirli bir süre üretkenliği artırabilir ama, ortaya çıkardığı toplumun huzurlu, mutlu ve insanca olduğunu söylemek bana pek doğru gelmiyor.

⁴ Hobsbawm, E.J., **Age of Extremes, The Short Twentieth Century (1914-1991)**, Abacus, London, 1996, s.3.